207
146039
II
Pracownia Śląska /SL4b

Karol Stojanowski

Z badań nad antropologią Śląska

Skład rasowy młodzieży poborowej powiatu pszczyńskiego

Przeprowadzając w zeszłym roku badania nad katowicką młodzieżą poborową[1]), wysunąłem kilka zagadnień naukowych, których na podstawie materiału katowickiego nie można było rozwiązać. W bieżącym roku przeprowadziłem małe badania kontrolne w pobliskim powiecie pszczyńskim przy komisji poborowej w Mikołowie. Badania, które mogłem przeprowadzić dzięki stypendium Senatu Uniwersytetu Poznańskiego, objęły poborowych wiejskiej okolicy Mikołowa, jednakże bez miasta Mikołowa.

Skład rasowy zbadanej serii przedstawia tabela I.

Tabela I

Ogół poborowych powiatu pszczyńskiego rocznika 1916 w porównaniu z ogółem poborowych rocznika 1915 w Katowicach.

Typy	Poborowi z pow. pszczyńskiego		Poborowi z Katowic w %	Różnica
	Lb.	%		
Nordyczny α	17	7,87	5.92	+ 1,95
Sublaponoidalny β	17	7,87	10,31	— 2,44
Subnordyczny γ	74	34,26	30,27	+ 3,99
Dynarski δ	26	12,04	12,06	— 0,02
Alpejski ω	35	16,20	21,71	— 5,51
Laponoidalny λ	20	9,26	7,24	+ 2,02
Armenoidalny χ	7	3,24	1,54	+ 1,70
Litoralny ς	5	2,33	3,07	— 0,74
Północno-zachodni ι	13	6,02	5,48	+ 0,54
Rudzi	2	0,93	—	+ 0,93
Mieszańcy i nieokreśleni	—	—	2.41	— 2,41
Razem	216	100,02	100,01	

Skład ten, jak widzimy, nie bardzo różni się od składu rasowego młodzieży katowickiej. Tak samo jak w Katowicach na plan pierwszy wysuwają się typy: subnordyczny, alpejski, oraz dynarski, podczas gdy inne typy znajdują się w mniejszości. Niewielkie różnice układają się natomiast w ten sposób, że w powiecie pszczyńskim obserwujemy pewne nadwyżki wszystkich trzech występujących czystych typów rasowych (nordycznego, laponoidalnego oraz armenoidalnego), podczas gdy u miejskiej ludności katowickiej obserwujemy pewne nadwyżki typów mieszanych, za wyjątkiem typu subnordycznego i północno-zachodniego. Potwierdza się zatem wysunięte przeze mnie przypuszczenie, że miasta gromadzą o wiele więcej typów mieszanych. Nadmieniam przy tej sposobności, że analogiczne zjawisko stwierdził przy analizie ankiety pigmentacyjnej R. Virchow[2]).

O przybliżonym ilościowym nasileniu tego procesu antroposocjologicznego pouczy nas porównanie składu rasowego obliczonego z ilości czystych typów u obu omawianych seryj. Obliczenie to dla materiału z powiatu pszczyńskiego podaję poniżej:

$a^2 = 0{,}0787$ $\quad a = 0{,}2805$

$l^2 = 0{,}0926$ $\quad l = 0{,}3043$

$h^2 = 0{,}0324$ $\quad h = 0{,}1800$

$e^2 + 2ae + 2eh + 2el = 0{,}1622$ $\quad e = 0{,}0996$

$a + l + h + e = 0{,}8644$

W ten sposób obliczona suma elementów dla młodzieży poborowej z Katowic wynosi 0,7705. Różnica między obu sumami jest różnicą dość poważną, równającą się ilości udziału elementu śródziemnomorskiego w serii. Mimo to jednak niedobór czystych typów jest jeszcze bardzo duży. Oczywiście

[1]) Stojanowski Karol, Z badań nad antropologią Śląska. Skład rasowy katowickiej młodzieży poborowej. Katowice 1937. Stron 30.

[2]) Virchow Rudolf, Gesammtbericht über die von der deutschen Anthropologischen Gesellschaft veranlassten Erhebungen über die Farbe der Haut, der Haare und der Augen der Schulkinder in Deutschland. Archiv f. Anthropologie Braunschweig 1886, t. 16, str. 321.

Biblioteka Śląska

zaważyła na nim depigmentacja typu laponoidalnego.

Aby w miarę możności zorientować się także i w tym zjawisku, wprowadziłem pewną poprawkę przy określaniu typu laponoidalnego. Liczebność typu laponoidalnego otrzymałem określając ten typ tak samo jak w pracy dotyczącej katowickiej młodzieży poborowej. Oprócz tego jednakże, wychodząc z założenia, że laponoidy mogą zwłaszcza w zakresie pigmentacji wykazywać podobieństwo do ludzi typu subnordycznego i alpejskiego, starałem się wyróżnić u obu tych typów jednostki podobne do laponoidów. Pomiędzy tedy 74 osobnikami jasno pigmentowanymi, zaliczanymi w tabeli I do typu subnordycznego, znalazło się 17 poborowych o szerokich twarzach i szerokich nosach, których określiłem jako ewentualnych jasnych laponoidów. U poborowych pierwotnie zaliczonych do typu alpejskiego znalazłem tylko dwu takich, których można by było zaliczyć do typu laponoidalnego. Przy doliczeniu tych 19 poborowych do typu laponoidalnego skład rasowy omawianej serii przedstawia tabela druga.

Tabela II

Skład rasowy ogółu poborowych powiatu pszczyńskiego po doliczeniu jasno pigmentowanych laponoidów

Typy	Liczebn.	%
Nordyczny	17	7,87
Sublaponoidalny	17	7,87
Subnordyczny	57	26,39
Dynarski	26	12,04
Alpejski	33	15,28
Laponoidalny	39	18,06
Armenoidalny	7	3,24
Litoralny	5	2,33
Północno-zachodni	13	6,02
Rudzi	2	0.93
Razem	216	100,03

Wobec tych przesunięć udział typu laponoidalnego urósł do 18,06%, a udział subnordyków spadł do 26,39%. W świetle jednak prawa liczności typów Czekanowskiego określenie materiału jeszcze nie zostało poprawnie przeprowadzone. Oto obliczenie sumy elementów zasadniczych:

$a^2 = 0{,}0787$ $\quad a = 0{,}2805$
$h^2 = 0{,}0324$ $\quad h = 0{,}1800$
$l^2 = 0{,}1806$ $\quad l = 0{,}4329$
$e^2 + 2ae + 2el + 2eh = 0{,}1622$ $\quad e = 0{,}0814$
$a + h + h + l = 0{,}9748$

Na niedokładność w sumie elementów mogło wpłynąć zarówno złe oddzielenie jasnych laponoidów od subnordyków, jak też i ten fakt, że okolice Mikołowa ulegają także dość dużym ruchom ludnościowym, co prawda o wiele mniejszym aniżeli Katowice.

Celem porównania składu rasowego okolic Mikołowa ze składem ludności katowickiej obliczyłem sumę elementów podstawowych wedle tych samych założeń jak to uczyniłem dla serii katowickiej. Obliczenie to przedstawia się w sposób następujący:

$a^2 = 0{,}0787$ $\quad a = 0{,}2805$
$h^2 + 2ah = 0{,}1528$ $\quad h = 0{,}2006$
$l^2 + 2al + 2hl = 0{,}5973$ $\quad l = 0{,}4027$
$2ae = 0{,}0602$ $\quad e = 0{,}1073$
$a + h + l + e = 0{,}9911$

Średnia tej serii teoretycznie obliczona wynosi 85,12, podczas gdy średnia faktycznie stwierdzona 84,58.

Tabela III

Skład rasowy poborowych z Katowic i z powiatu pszczyńskiego

Rasy	Katowice	Powiat Pszczyna	Różnica
Nordyczna	24,33%	28,05%	— 3,72%
Armenoidalna	19,85%	20,06%	— 0,21%
Laponoidalna	44,56%	40,27%	+ 4,29%
Śródziemnomorska	11,26%	10,73%	+ 0,53%

Porównując ogół poborowych z Katowic i z powiatu pszczyńskiego, dochodzimy do wniosku, że w Katowicach gromadzi się więcej elementu laponoidalnego i śródziemnomorskiego, podczas gdy w okolicach Mikołowa więcej elementu nordycznego oraz w pewnej mierze armenoidalnego.

Wallis Mr.
Świętochłowice
ul. Równa 4
22.5.62 0,50 zł

146039
II

Tabela IV

Skład rasowy bezrobotnych Polaków z powiatu pszczyńskiego

Typy	Bezrobotni		Ogół Polaków w %	Różnica w %
	Lb.	%		
Nordyczny	7	8,97	7,58	+ 1,39
Sublaponoidalny	8	10,26	8,06	+ 2,20
Subnordyczny (oraz jaśni laponoidzi)	29	37,18	34,60	+ 2,58
Dynarski	6	7,69	11,85	— 4,16
Alpejski	12	15,38	16,11	— 0,73
Laponoidalny (ciemny)	5	6,41	9,46	— 3,05
Armenoidalny	4	5,13	3,32	+ 1,81
Litoralny	1	1,28	2,37	— 1,09
Północno-zachodni	5	6,41	5,69	+ 0,72
Rudzi	1	1,28	0,95	+ 0,33
Razem	78	99,99	99,99	

Potwierdza się także obserwacja, dotycząca zachowania się bezrobotnych w materiale katowickim. Tak jak w Katowicach, obserwujemy w powiecie pszczyńskim tendencję do ogarniania przez bezrobocie słabo pod względem ilościowym reprezentowanych typów. Wyjątek od tej tendencji stanowią jedynie typ subnordyczny oraz litoralny. Typ subnordyczny, jakkolwiek licznie reprezentowany, wykazuje jednak nadwyżkę u bezrobotnych. Nadwyżkę tę u bezrobotnych powoduje tu istotnie typ subnordyczny, a nie jaśni laponoidzi. Tak samo typ litoralny słabo u ogółu Polaków reprezentowany, wykazuje w serii bezrobotnych niedobór. Zaznaczyć zresztą należy, że i w materiale katowickim obserwowaliśmy jedynie tendencję do tego zjawiska z pewnymi nielicznymi wyjątkami.

Skład rasowy poszczególnych grup zawodowych upodabnia się, jak to widzimy z danych tabeli V, dość wyraźnie do składu rasowego poszczególnych zawodów w Katowicach. Zaznaczam przy tym, że rozpatrując zróżnicowanie rasowo-zawodowe, wyeliminowałem tu, tak jak w Katowicach, mniejszości narodowe. W danym wypadku w powiecie pszczyńskim było tylko 5 Niemców. W powiecie pszczyńskim tak samo jak w Katowicach robotnicy gromadzą o wiele więcej ludzi typu nordycznego i sublaponoidalnego, podczas gdy u rzemieślników uwydatnia się nadwyżka subnordycznego i dynarskiego. U kupców obserwujemy tak jak w seriach rozpatrywanych dotychczas, nadwyżki rasy armenoidalnej i jej mieszańców. Tak samo jak w Katowicach widzimy gromadzenie się u biuralistów typu subnordycznego. Młoda inteligencja śląska wykazuje zgodnie z Katowicami poważną ilość laponoidów oraz niespodzianie dużą ilość dynarczyków. U rolników obserwujemy dużą ilość typu północno-zachodniego.

Tabela V

Skład rasowy poszczególnych grup zawodowych u ludności powiatu pszczyńskiego

Typy	Rolnicy		Robotnicy		Rzemieślnicy		Kupcy		Biuraliści		Inteligencja	
	Lb.	%	Lb.	%	Lb.	%	Lb.	%	Lb.	%	Lb.	%
Nordyczny	—	—	11	11,58	5	6,33	—	—	—	—	—	—
Sublaponoidalny	1	11,11	11	11,58	5	6,33	—	—	—	—	—	—
Subnordyczny (oraz jaśni laponoidzi)	3	33,33	32	33,68	28	35,44	2	25,5	4	57,14	2	22,22
Dynarski	2	22,22	7	7,37	11	13,97	—	—	1	14,29	4	44,44
Alpejski	1	11,11	15	15,79	14	17,73	3	37,5	—	—	1	11,11
Laponoidal y (ciemny)	—	—	8	8,42	6	7,59	1	12,5	1	14,29	2	22,22
Armenoidalny	—	—	4	4,21	2	2,53	1	12,5	—	—	—	—
Litoralny	—	—	2	2,11	1	1,27	1	12,5	1	14,29	—	—
Północno-zachodni	2	22,22	4	4,21	6	7,59	—	—	—	—	—	—
Rudzi	—	—	1	1,05	1	1,27	—	—	—	—	—	—
Razem	9	100,00	95	100,00	79	100,00	8	100,0	7	100,00	9	199,99

146039
II

Można tedy stwierdzić, że badania kontrolne przeprowadzone w powiecie pszczyńskim potwierdziły niektóre przypuszczenia zawarte w pracy dotyczącej Katowic. Okazuje się zatem, że:

1) obok osobników ciemno i przejściowo pigmentowanych rasa laponoidalna posiada także osobniki jasno pigmentowane;

2) w miastach istotnie gromadzą się mieszańcy;

3) typy mniej licznie reprezentowane w populacji wykazują tendencję do ogarniania ich przez bezrobocie;

4) dobory zawodowe w powiecie pszczyńskim działają na ogół w tych samych kierunkach, jakie obserwowaliśmy w mieście Katowicach.

Biblioteka Śląska